

พื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมาและพื้นที่ต่อเนื่อง

Open Space in Old Town of Nakhon Ratchasima and Its Adjacent Areas

วุฒิไกร ฤทธิสา^{1*} ชัยสิทธิ์ คำนกิตติกุล^{2*}

^{1,2} สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Vuttikai Uthaisa^{1*}, Chaiyasit Dankittikul^{2*}

^{1,2} Division of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University

* Corresponding author, Email: gai.vuttikai@gmail.com^{1*}, chai0302@yahoo.com^{2*}

Received: 28/08/2022

Revised: 31/10/2022

Accepted: 21/11/2022

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะของระบบพื้นที่โล่งว่างที่เป็นอยู่ว่าส่งผลอย่างไรต่อพื้นที่เขตเมืองเก่า นครราชสีมา โดยการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่โล่งว่าง เพื่อเป็นข้อมูลนำไปจำแนกประเภทพื้นที่โล่งว่างที่มีอยู่ในเขตเมืองเก่าและพื้นที่ต่อเนื่อง สามารถจำแนกได้เป็น 5 ประเภท คือ 1) ทางสัญจรหรือถนน 2) ที่จอดรถยนต์ 3) แหล่งน้ำ 4) ที่ว่างที่ผู้คนเข้าใช้พักผ่อน 5) ที่ว่างที่ผู้คนไม่เข้าใช้งาน และทำการวิเคราะห์ด้านลักษณะรูปแบบ ประเภท ตำแหน่งที่ตั้ง การเข้าถึงพื้นที่และการใช้งานพื้นที่ของผู้คนซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่โล่งว่าง นำมาสู่การเสนอแนะแนวทางการแก้ไขและส่งเสริมระบบพื้นที่โล่งว่างที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยอาศัยการเก็บข้อมูลจากภาพถ่ายดาวเทียม การเดินสำรวจและเครื่องมือถ่ายภาพในการจดบันทึกและระบุตำแหน่ง รวมทั้งลักษณะของพื้นที่โล่งว่าง เพื่อบันทึกเป็นหลักฐานประกอบการอธิบายของการวิจัย ซึ่งผลการวิจัยพบว่าปัจจุบันลักษณะระบบพื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรซึ่งเป็นพื้นผิวลาดแข็งแบ่งพื้นที่เป็นแบบตาราง ช่วยให้สามารถเข้าถึงพื้นที่โล่งว่างประเภทต่าง ๆ ได้หลายจุด ผู้คนใช้รถยนต์ส่วนตัวเป็นหลักเพราะมีความสะดวกสบายมากกว่าการสัญจรด้วยระบบทางเท้า ส่งผลให้ระบบพื้นที่โล่งว่างเอื้อต่อการใช้รถยนต์เป็นยานพาหนะทำให้เกิดปัญหากับพื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรหรือถนนไม่เพียงพอที่จะรองรับปริมาณรถยนต์ในที่สุด ซึ่งจะเกิดปัญหาการจราจรติดขัดในอนาคต รวมทั้งจะก่อให้เกิดปัญหามลภาวะทางอากาศให้แก่เมือง ทำให้เมืองไม่น่าอยู่ขาดความร่มรื่น ทั้งนี้การใช้รถยนต์ทำให้ผู้คนขาดปฏิสัมพันธ์ มีแนวโน้มที่จะทำให้เมืองและผู้คนในอนาคตขาดความมีชีวิตชีวา วิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะทางแก้ไข คือ การปรับปรุงลดขนาดของพื้นที่ถนน เพิ่มความร่มรื่นด้วยต้นไม้ การปรับปรุงพื้นที่โล่งว่างประเภทที่ผู้คนไม่เข้าใช้งาน ซึ่งส่วนใหญ่มีพื้นที่ไม่ปกคลุมหนาแน่นตรงใจกลางของแต่ละบล็อกมาพัฒนาเป็นจุดเชื่อมต่อเป็นโครงข่ายระหว่างสวนสาธารณะภายในเมืองเข้าด้วยกันจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมธรรมชาติและลดมลภาวะต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น ช่วยทำให้ผู้คนเข้าถึงได้สะดวก การส่งเสริมทางเดินเท้าให้น่าเดิน ช่วยดึงดูดผู้คนเข้ามาอาศัย เกิดธุรกิจใหม่ ๆ ส่งเสริมเศรษฐกิจซึ่งช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้คนด้วย

คำสำคัญ: ระบบพื้นที่โล่งว่าง, พื้นที่สีเขียว, พื้นที่สาธารณะ, เมืองเก่านครราชสีมาและพื้นที่ต่อเนื่อง

Abstract

The main objective of this research is to study the characteristics of available open space system and how it affected urban areas in the old town of Nakhon Ratchasima. The studied theories are used to categorize types of available open spaces in the old town and adjacent areas, which consists of 5 types as follows: 1) circulations or roads, 2) parking spaces, 3) water resources, 4) recreation spaces, and 5) wasted spaces. The analysis includes characteristics, types, locations, access, and utilization reflecting the relationships between people and open spaces. This finally leads to guidelines on solution and promotion of available open space system by collecting data from satellite images, surveys, and photography for taking notes, location specification, and characteristics of open spaces in order to record as supporting evidences for research descriptions. The results reveal that the current open space system in term of hardscape circulations was divided as grid pattern that facilitated access to different types of open spaces in many spots. People used cars as the main vehicle because they were more convenient than pedestrian circulations. As a consequence, open space system facilitated cars, and thus this caused problems of circulations or insufficient roads to support the number of cars that finally leads to traffic congestion in the future and urban air pollution. This caused unlivable and unshady city. In addition, using cars caused lack

of interaction among people and tendency to lack of liveliness of the town as well as people in the future. The solutions are suggested as next. Road sizes should be reduced while shadiness from trees should be increased. For the improvement of wasted spaces that are usually covered by plants in the middle of each block, these spaces should be developed as the network connection among urban parks. This will create natural environment and reduce any possible pollutions. Also, people can access more conveniently. Promoting more pleasant pedestals can also attract people to live, which can finally lead to new businesses that help promote economy and good quality of life.

Keywords: Open Space System, Green Area, Public space, Old Town of Nakhon Ratchasima and Its Adjacent Areas

1. บทนำ

จังหวัดนครราชสีมาปัจจุบันมีการเจริญเติบโตของเมืองอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างอาคารศูนย์การค้า อีกทั้งพฤติกรรมของผู้คนยังนิยมเข้าศูนย์การค้ามากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากศูนย์การค้ามีสินค้าให้เลือกซื้อที่หลากหลายในที่เดียวและมีสภาพอากาศที่เย็นสบายจากเครื่องปรับอากาศ ทำให้ดึงดูดผู้คนเข้าไปใช้งาน รวมทั้งส่งผลต่อด้านที่อยู่อาศัยที่ต้องรองรับความต้องการและจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการปลูกสร้างอาคารมากขึ้นส่งผลให้พื้นที่โล่งว่างของเมืองลดน้อยลงตามการแปรผกผัน (Inverse Variation) ของการปลูกสร้างอาคาร รวมทั้งเขตเมืองเก่าของจังหวัดนครราชสีมาที่มีเรื่องราวของพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์และมีรูปแบบการวางผังของเมืองจากการก่อเริ่มตั้งเมืองที่มีรูปแบบตารางและมีคูน้ำล้อมรอบตามแบบฉบับของเมืองเก่าเพื่อป้องกันข้าศึกในอดีตมาสู่การปรับใช้พื้นที่โล่งว่างที่มีอยู่ให้เข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของผู้คนตามยุคสมัย โดยเฉพาะรูปแบบการสัญจร จากอดีตที่ผู้คนสัญจรด้วยการเดินเท้าและเทียมเกวียนเป็นหลักพัฒนาเปลี่ยนมาใช้เป็นยานยนต์ในการสัญจร ส่งผลให้พื้นที่โล่งว่างที่ใช้เป็นทางสัญจรที่เชื่อมโยงกันเป็นโครงข่ายภายในเขตเมืองต้องปรับลักษณะรูปแบบตามไปด้วยเช่นกันเพื่อรองรับการใช้งาน ทำให้ผู้คนมีความสะดวกสบายในการเดินทางมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็จะก่อให้เกิดปัญหาสะสมในด้านอื่นที่เกี่ยวข้องกับเมืองในอนาคตและกระทบกับวิถีชีวิตของผู้คนในที่สุด ซึ่งปัจจุบันเขตเมืองเก่านครราชสีมามีแนวโน้มได้รับผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่โล่งว่างที่มีอยู่ คือ เมืองขาดความร่มรื่นจากต้นไม้ที่ช่วยบดบังแสงแดดและให้ร่มเงาภายในพื้นที่เมือง พื้นที่ไม่ดึงดูดผู้คนมาใช้งานและทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลให้ขาดความมีชีวิตชีวาของผู้คนภายในเมือง ทำให้เกิดผลกระทบกันเป็นลูกโซ่ทั้งในด้านสภาพแวดล้อมของเมือง สภาพเศรษฐกิจในเขตเมืองเก่าที่เริ่มซบเซา และสภาพสังคมมีแนวโน้มขาดปฏิสัมพันธ์ของผู้คนภายในเมือง ผลจากการที่ผู้คนไม่ค่อยออกมาใช้งานทำกิจกรรม ซึ่งจะเป็นปัญหาสะสมในระยะยาวที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตในอนาคตของผู้คนในเมือง แสดงให้เห็นว่าพื้นที่โล่งว่างของเมืองมีส่วนสำคัญที่จะกำหนดทิศทางคุณภาพชีวิตของผู้คนในเขตเมืองเก่าว่าต้องการให้เมืองพัฒนาไปในทิศทางใดและพื้นที่โล่งว่างเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของผังเมือง อันได้แก่ พื้นที่ว่างรอบอาคาร คลองน้ำ สวนสาธารณะ ทางเดินเท้า ถนน ลานกิจกรรมนันทนาการ ที่เชื่อมโยงกันเป็นระบบ เนื่องจากระบบคือเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่หนึ่ง ๆ กับพื้นที่โดยรอบ กล่าวคือ พื้นที่ทุกพื้นที่โดยรอบมีความเชื่อมโยงกันอย่างมีนัยสำคัญ หากมีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่นั้นย่อมส่งผลกระทบต่อพื้นที่ที่โดยรอบเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Berry, 1964 อ้างถึงใน อรุณ สถิตพงศ์สถาพร, 2562) และพื้นที่โล่งว่างของเมืองนั้นมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน โดยแต่ละพื้นที่โล่งว่างจะมีหน้าที่และบทบาทที่แตกต่างกันไปตามการใช้งาน เพื่อรองรับกิจกรรมของผู้คน ดังนั้นการจัดการพื้นที่โล่งว่างที่มีศักยภาพด้านองค์ประกอบต่าง ๆ ตามที่ควรจะเป็นให้เป็นระบบ มีลำดับการเข้าถึงพื้นที่ที่สอดคล้องกับการใช้งานของผู้คนจะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่โดยรอบมีศักยภาพในการใช้งานพื้นที่มากยิ่งขึ้น ทั้งยังช่วยส่งเสริมสภาพแวดล้อมของเมืองให้มีสุนทรียภาพและส่งเสริมเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดความมีชีวิตชีวาและคุณภาพชีวิตของผู้คนให้ดียิ่งขึ้น จากประเด็นปัญหาดังกล่าว การศึกษาครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพและความสัมพันธ์การเข้าถึงระหว่างพื้นที่โล่งว่างหนึ่งกับอีกพื้นที่โล่งว่างหนึ่งในเขตเมืองเก่านครราชสีมาและทำความเข้าใจถึงบทบาทสำคัญ สภาพปัญหาคักยภาพ เพราะระบบพื้นที่โล่งว่างของเมืองสามารถบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ของกิจกรรมของผู้คนในเมือง สภาพสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงเกิดวิจัยนี้ขึ้นเพื่อเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการกำหนดทิศทางการพัฒนาเมืองในอนาคตให้ตรงจุดมากขึ้น เพื่อพัฒนาระบบพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมาและพื้นที่ต่อเนื่องได้อย่างเหมาะสมต่อไป โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ ศึกษาบทบาทความสำคัญของพื้นที่โล่งว่าง เช่น รูปแบบ ประเภท ลักษณะทางกายภาพ สุนทรียภาพ และลักษณะความสัมพันธ์ของการใช้งานของพื้นที่โล่งว่าง อันได้แก่ ที่ว่าง ลานกิจกรรมสาธารณะ สวนหย่อมหน้าอาคาร ทางเดิน

เท่า ถนน คลองน้ำ เพื่ออธิบายผลกระทบของระบบพื้นที่โล่งว่างที่มีผลต่อเมืองและวิเคราะห์ปัญหาเพื่อหาแนวทางการแก้ไข และส่งเสริมระบบพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมา ทั้งนี้ การวิจัยฉบับนี้จะไม่รวมพื้นที่ว่างระหว่างอาคารในการศึกษา อันเนื่องจากไม่ค่อยมีผลกระทบในภาพกว้างของการเข้าถึงระหว่างพื้นที่โล่งว่างของเมือง ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ พื้นที่โล่งว่าง หรือพื้นที่ซึ่ง ไม่มีสิ่งปลูกสร้างปกคลุมในเขตเมืองเก่านครราชสีมา ซึ่งมีขนาดยาว 1,700 เมตร กว้าง 1,000 เมตร และครอบคลุมพื้นที่ต่อเนื่องเป็นระยะโดยประมาณ 500 เมตรโดยรอบเขตเมืองเก่าเพื่อให้เห็นภาพรวมของบริบทของเมือง ซึ่งผลของการศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ด้านข้อมูลนำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่โล่งว่างอย่างเหมาะสม ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้คน โดยผลการศึกษาที่เทศบาลเมืองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปปรับใช้กับการพัฒนา จัดทำผังแม่บทของพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมา ออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมในเรื่องที่เกี่ยวข้อง และเป็นข้อมูลเผยแพร่ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้คนที่ได้รับทราบปัญหาและแนวทางที่จะแก้ไขเพื่อให้เกิดความร่วมมือและความเข้าใจตรงกันกับภาครัฐในการพัฒนาพื้นที่ต่อไป

2. คำถามการวิจัย

- 2.1 ลักษณะของระบบพื้นที่โล่งว่างที่เป็นอยู่ส่งผลต่อเมืองในเขตเมืองเก่านครราชสีมาอย่างไร
- 2.2 ปัญหาและศักยภาพระบบพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมาคืออะไร
- 2.3 แนวทางการแก้ไขระบบพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมาเป็นอย่างไร

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจและสังเกตลักษณะกิจกรรมของผู้คนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบของคำถามการวิจัย โดยมีขั้นตอน

3.1 กำหนดพื้นที่วิจัย คือ เขตเมืองเก่านครราชสีมา กำหนดแนวทางเรื่องที่จะศึกษา คือ ระบบพื้นที่โล่งว่างของเขตเมืองเก่านครราชสีมา จากนั้นตั้งคำถามในการวิจัย กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย และกำหนดขอบเขต ทั้งด้านเนื้อหาและด้านพื้นที่

3.2 ทำการศึกษาทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและรวบรวมจากแหล่งฐานข้อมูลวิจัย คืออิเล็กทรอนิกส์ที่มีความน่าเชื่อถือ โดยแบ่งเนื้อหาการศึกษาออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ เช่น ความหมายและประเภทของพื้นที่โล่งว่างเพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการจำแนกพื้นที่โล่งว่างที่มีอยู่ในเขตเมืองเก่าและศึกษาความสำคัญ รูปแบบการจัดวางพื้นที่โล่งว่าง ด้านสังคม วัฒนธรรมของเมือง ความสำคัญของเขตเมืองเก่า ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เคยมีการศึกษาเกี่ยวกับการใช้พื้นที่เขตเมืองเก่านครราชสีมา

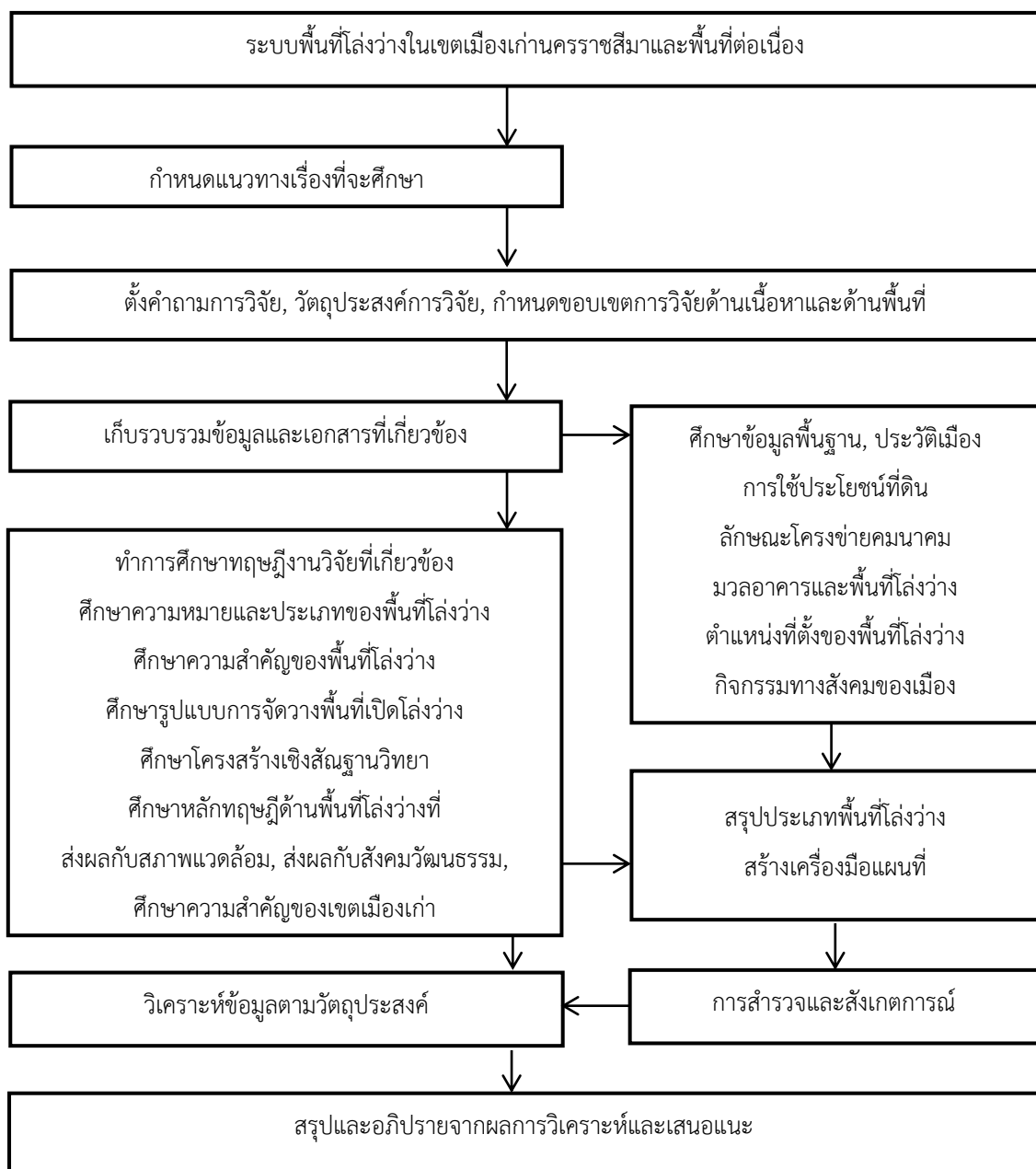
3.3 ศึกษาทำการกำหนดแยกประเภทพื้นที่โล่งว่างที่ได้จากศึกษาหลักทฤษฎีงานวิจัย เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบกับพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมาที่มีอยู่

3.4 แสดงตำแหน่งประเภทพื้นที่โล่งว่างลงบนเครื่องมือ คือ แผนที่ซึ่งดัดแปลงจากภาพถ่ายดาวเทียม โดยแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ (1) พื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรหรือถนน (2) พื้นที่โล่งว่างประเภทที่จอดรถยนต์ (3) พื้นที่โล่งว่างประเภทแหล่งน้ำ (4) พื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่ผู้คนเข้าใช้พักผ่อน (5) พื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่ผู้คนไม่เข้าใช้งาน ทำการสำรวจและสังเกตการณ์พื้นที่อีกครั้ง โดยแบ่งเป็น 4 วัน คือ วันเสาร์ถึงวันอาทิตย์ ซึ่งเป็นวันหยุดงานของผู้คนส่วนใหญ่ และวันอังคารถึงวันพุธ ซึ่งเป็นวันทำงานช่วงกลางสัปดาห์ โดยแบ่งคนออกเป็น 4 จุดเพื่อสังเกตการณ์ในเวลาเดียวกันและ 3 ช่วงเวลาของ

แต่ละวันโดยใช้เวลาในแต่ละช่วงประมาณ 1 ชั่วโมง เพื่อให้สอดคล้องกับช่วงพักเที่ยงของวันทำงานของผู้คนด้วยการถ่ายภาพและจดบันทึกพฤติกรรมของผู้คนที่มีการเข้าใช้งานพื้นที่โล่งว่าง แล้วนำมาแสดงลงบนแผนที่ถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่โล่งว่างในรูปแบบของผังความคิด (Conceptual Diagram)

3.5 วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและสังเกตการณ์อย่างตรงไปตรงมาในแง่ของสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นเกิดจากสาเหตุใด โดยวิเคราะห์ (1) ลักษณะรูปแบบ ประเภท ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่โล่งว่าง (2) ลักษณะความสัมพันธ์การเข้าถึงพื้นที่กับการใช้งานของผู้คน (3) ลักษณะกิจกรรมในภาพรวมเพื่อนำไปสู่การสรุปอภิปรายผล

3.6 สรุปและอภิปรายจากผลการวิเคราะห์ตามคำถามการวิจัยในหัวข้อต่าง ๆ เปรียบเทียบกับหลักแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษามาว่าสิ่งที่เป็นอย่างมีความสอดคล้องกับหลักแนวคิดทฤษฎีมากน้อยเพียงใดรวมถึงเพราะเหตุใดผลที่ได้ถึงเป็นเช่นนั้น และเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

ภาพที่ 1 กระบวนการวิจัย

4. แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและการสังเกตการณ์เกี่ยวกับลักษณะ รูปแบบ ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่โล่งว่างและลักษณะกิจกรรมของผู้คนที่เกิดขึ้นในพื้นที่โล่งว่างประเภทต่าง ๆ รวมถึงลักษณะความสัมพันธ์การเข้าถึงพื้นที่โล่งว่าง

แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่าง ๆ เช่น การศึกษางานวิจัย วารสาร หนังสือที่เกี่ยวข้องจากฐานข้อมูลสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องถึงความสอดคล้องกับสิ่งที่ป็นอยู่ในพื้นที่

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

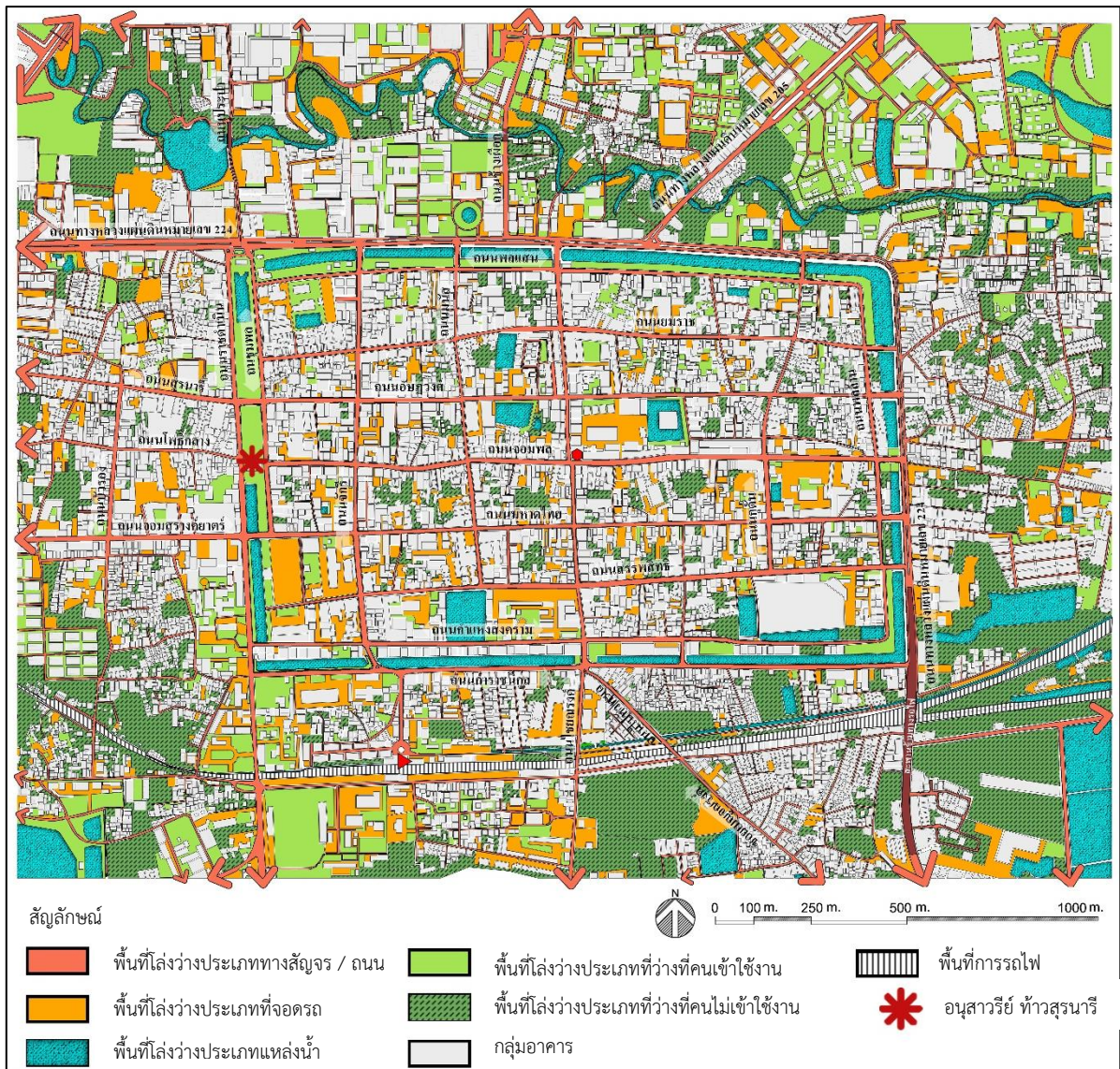
เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ มุ่งเน้นถึงการอธิบายว่า ระบบพื้นที่โล่งว่างที่เป็นอยู่ส่งผลอย่างไรกับเมืองโดยลักษณะกิจกรรมของผู้คนที่เกิดขึ้นในพื้นที่จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงผลที่เกิดจากระบบพื้นที่โล่งว่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น การกำหนดกลุ่มประชากรกลุ่มตัวอย่างจึงเป็นการกำหนดในภาพรวม คือ ลักษณะการใช้พื้นที่ของผู้คน โดยการวิจัยในครั้งนี้จะอาศัยผลสำรวจกลุ่มตัวอย่างจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เคยศึกษาในพื้นที่เขตเมืองเก่านครราชสีมาแล้วใช้ในการประกอบการอธิบาย

6. นิยามคำศัพท์

เพื่อสร้างความเข้าใจที่สอดคล้องกันในเนื้อหา 1) พื้นที่โล่งว่าง หรือ พื้นที่เปิดโล่ง (Open Space) หรือ พื้นที่ว่าง (Space) คือ พื้นที่ที่ไม่มีสิ่งปลูกสร้างหรืออาคารปกคลุม และพื้นที่อาจมีพืชพรรณต้นไม้ปกคลุมหรือไม่มีพืชพรรณต้นไม้ในพื้นที่ก็ได้ และอาจเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลหรือเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับทุกคนก็ได้ 2) ระบบพื้นที่โล่งว่าง (Open Space System) คือ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่โล่งว่างหนึ่งกับพื้นที่โล่งว่างที่อยู่โดยรอบ กล่าวคือ พื้นที่โล่งว่างทุกพื้นที่ที่อยู่โดยรอบมีความเชื่อมโยงกันอย่างมีนัยสำคัญ หากมีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โล่งว่างนั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อพื้นที่โล่งว่างที่อยู่โดยรอบเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

7. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ แผนที่ที่ดัดแปลงจากภาพถ่ายดาวเทียมจาก Google Maps 2020 ในการจัดบันทึกและระบุตำแหน่ง รวมทั้งระบุลักษณะของพื้นที่โล่งว่างจากการสำรวจ และเครื่องมือถ่ายภาพเพื่อบันทึกเป็นหลักฐานประกอบการอธิบายของการวิจัย

ภาพที่ 2 แผนภาพพื้นที่โล่งว่างประเภทต่าง ๆ ในเขตเมืองเก่านครราชสีมา

(ดัดแปลงจากภาพถ่ายดาวเทียมจาก Google Maps, 2020)

8. ผลการศึกษา

จากลักษณะของพื้นที่โล่งว่างของเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและเนื่องด้วยระบบของพื้นที่โล่งว่างเชื่อมโยงกันเป็นโครงข่าย ลักษณะข้อมูลจึงจะมุ่งเน้นไปในเรื่องของการเข้าถึงระหว่างพื้นที่ที่สำคัญ

8.1 ด้านความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ในเขตเมืองเก่า นครราชสีมา พบว่าผังเขตเมืองเก่าเป็นลักษณะรูปแบบตารางจากอดีตและมีระยะการเดินเท้าที่เหมาะสมคือ 500 เมตร มีคลองน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันข้าศึก ซึ่งเข้ากับบริบทในช่วงของสมัยนั้น ทำให้พื้นที่โล่งว่างที่มีอยู่ถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของผู้คน โดยเฉพาะวิถีการเดินทางตามแต่ละช่วงสมัย ดังนั้น การใช้งานพื้นที่โล่งว่างในปัจจุบัน จึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตบางอย่าง และในขณะเดียวกันก็ไม่สอดคล้องการทำกิจกรรมบางอย่างเช่นกัน

8.2 ด้านโครงข่ายการสัญจรในภาพกว้างของเมืองนครราชสีมา พบว่าการสัญจรหลักของเมืองมีเพียง 2 รูปแบบ คือ

1) การสัญจรด้วยรถยนต์ ซึ่งในปัจจุบันมีเส้นทางหลักที่ตัดผ่านเมือง คือ เส้นทางถนนมิตรภาพ ซึ่งอยู่ห่างจากเขตเมืองเก่าพอสมควรและมีเส้นทางรองที่เชื่อมต่อกับเขตเมืองเก่านครราชสีมา คือ ถนนนครราชสีมา-โชคชัย มีคลองน้ำเป็นขอบเขตแบ่งกันพื้นที่เอาไว้ 2) การสัญจรด้วยรถไฟ มี 2 สถานีสำคัญ คือ สถานีชุมทางถนนจิระและสถานีรถไฟนครราชสีมา ซึ่งอยู่ห่างจากเขตเมืองเก่าเช่นกัน ในปัจจุบันผู้คนที่ต้องอาศัย รถยนต์ หรือรถโดยสารประจำทางในการเข้ามาใช้งานพื้นที่ เพราะมีความสะดวกสบายมากกว่ารูปแบบการเดินทางแบบอื่นและไม่มีระบบขนส่งสาธารณะหลักที่เชื่อมต่อระหว่างสถานีหรือสถานที่อื่น ๆ ทั้งยังไม่มีเส้นทางจักรยานที่ชัดเจนให้เป็นทางเลือกให้กับผู้คน

8.3 ด้านสภาพทางสังคม กิจกรรมทางสังคมของผู้คนในเขตเมืองเก่านครราชสีมา พบว่าไม่ค่อยพบเห็นผู้คนเดินเท้าบนบาทวิถีหรือฟุตพาทตลอดทั้งวันในเขตเมืองเก่า ส่วนใหญ่ผู้คนจะใช้รถยนต์เข้ามาจอดริมฟุตพาทหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันบริเวณหน้าร้าน ชั้นล่างขายสินค้าและชั้นบนไว้สำหรับเป็นที่อยู่อาศัย รวมทั้งจัดทำเป็นโรงแรมบ้างเป็นบางแห่ง ซึ่งตั้งอยู่ตามแนวถนนภายในเขตเมืองเก่า เพื่อซื้อสินค้าตลอดทั้งวัน เนื่องจากมีความสะดวกสบายและอาจเป็นเพราะกลุ่มสินค้าในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องอุปโภค-บริโภค ทั้งค่าปลีกและค่าส่ง แสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้คนที่เข้าใช้บริการจะเป็นกลุ่มเฉพาะที่มีเป้าหมายชัดเจนที่จะเลือกซื้อสินค้า จึงทำให้การพบปะพูดคุย การนั่งพักผ่อน มองดูผู้คนทำกิจกรรมมักไม่เกิดขึ้นตามทางเท้าที่เป็นพื้นที่สาธารณะ แต่ในขณะเดียวกันพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมทางสังคมของผู้คนที่ได้รับความนิยมคือ พื้นที่สาธารณะบริเวณลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีที่มีคนเดินข้ามถนนหรือจอดรถริมฟุตพาท หลังจากนั้นก็จะเดินตรงไปสักการะอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีหมุนเวียนกันตลอดทั้งวัน

8.4 ผลการศึกษาพื้นที่โล่งว่างประเภทต่าง ๆ ศึกษาลักษณะทางกายภาพและลักษณะการใช้งาน ความสัมพันธ์การเข้าถึงระหว่างพื้นที่โล่งว่าง บทบาทความสำคัญและปัญหา ดังนี้

8.4.1 พื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจร พบว่า มีลักษณะเป็นระบบตาราง (Grid System) ที่สืบเนื่องมาจากการวางผังก่อตั้งเมืองในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยทั่วไปมีความกว้างโดยเฉลี่ย 9.5 เมตรหรือประมาณ 4 ช่องทางจราจร ซึ่งผิวจราจรเป็นแบบแอสฟัลติกคอนกรีต และมีทางเท้ากว้างโดยเฉลี่ย 1.5 เมตรขนานติดกับถนนตลอดเส้นทางเป็นส่วนใหญ่ โดยมีถนนที่สำคัญในเขตคูเมืองเก่า ได้แก่ ถนนประจักษ์และถนนไชยณรงค์ ตัดกับถนนจอมพล เกิดเป็นศาลหลักเมืองบริเวณจุดตัดกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นใจกลางของเมืองและเชื่อมต่อกับจุดหมายตา คือ พื้นที่ประตูเมืองทั้ง 4 ทิศ

บทบาทความสำคัญจากที่เคยเป็นทางสัญจรของเกวียนและคนเดินเท้าหาบเร็นในอดีต สู่วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปเป็นพื้นที่เพื่อรองรับการจราจรของรถยนต์ ทำหน้าที่เชื่อมต่อพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของเมืองเข้าด้วยกัน

ลักษณะของกิจกรรมการใช้งาน พบว่า มีการจอดรถริมถนนหมุนเวียนตลอดทั้งวันในเส้นทางหรือเวลาที่กำหนดไว้จากหน่วยงานรัฐที่ดูแล แสดงให้เห็นถึงความนิยมในการสัญจรด้วยรถยนต์ อีกทั้งยังมีการขายสินค้าบนทางเท้าในหลายจุดของพื้นที่ที่มีผู้คนเข้ามาใช้งานทางเดินเท้า

รูปแบบความสัมพันธ์การเข้าถึงพื้นที่ พบว่า 1) ผู้คนมักจะนิยมใช้รถยนต์ รวมทั้งรถสาธารณะที่หมุนเวียนกันมาจอดริมฟุตพาทและเดินผ่านพื้นที่ทางเท้าไปยังร้านค้าและ 2) ผู้คนมักจะเดินทางจากอาคารที่พักอาศัย เดินผ่านพื้นที่ทางเท้าจากนั้นเดินข้ามถนนและเดินผ่านพื้นที่ทางเท้าอีกครั้ง เพื่อไปยังพื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่คนใช้พักผ่อนที่อยู่ใกล้

สภาพปัญหา พบว่า จากรูปแบบถนนมีการเชื่อมรวมกันได้หลายจุด แต่ขาดความต่อเนื่องของการจราจรทางเท้า จากพื้นที่ที่ถูกแบ่งออกเป็นบล็อก ๆ และขาดความร่มรื่นของทางเท้า เนื่องจากข้อจำกัดนำไปสู่ปัญหาด้านความปลอดภัยและไม่ดึงดูดให้ใช้งานทางเท้า

8.4.2 พื้นที่โล่งว่างประเภทที่จอดรถยนต์ พบว่า มีการกระจายอยู่ทั่วไปในเขตพื้นที่เมืองเก่า เช่น ลานวัด ลานจอดรถ สถานะที่ราชการ และลานจอดรถส่วนบุคคล มักจะมีพื้นที่กว้างและเป็นพื้นที่ลาดแข็งเป็นส่วนใหญ่ และเป็นพื้นผิวดินลูกรังเป็นบางจุด มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่ถนนเพื่อรองรับปริมาณรถยนต์ที่เพิ่มมากขึ้น

บทบาทความสำคัญ เป็นพื้นที่รองรับการจราจรที่หนาแน่นบนท้องถนนและสร้างความอุ่นใจให้กับผู้ที่ใช้รถยนต์ มีความสะดวกสบายที่จะไปยังอีกพื้นที่หนึ่งต่อไป

ลักษณะกิจกรรมการใช้งาน พบว่า นอกจากจะเป็นที่จอดรถยนต์แล้ว ยังเป็นสถานที่รองรับกิจกรรมจัดแสดงสินค้า ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ ด้วย แสดงให้เห็นถึงการซ้อนทับของกิจกรรมในพื้นที่โล่งว่างประเภทนี้

รูปแบบความสัมพันธ์การเข้าถึงพื้นที่ พบว่า ผู้คนมักจะนิยมนำรถยนต์เข้ามาจอดอยู่ในพื้นที่จอดรถยนต์แล้ว หลังจากนั้นก็เดินผ่านพื้นที่ทางเท้าไปยังพื้นที่เป้าหมาย ทำให้เห็นว่าพื้นที่โล่งว่างประเภทที่จอดรถยนต์ มีความสำคัญอย่างมากต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ในการเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ ของผู้คนในเขตเมืองเก่ามีความสะดวกสบายมากขึ้น

สภาพปัญหา เนื่องจากพื้นที่จอดรถเป็นพื้นที่ลาดแข็งหรือพื้นผิวคอนกรีตเป็นส่วนใหญ่ ส่งผลให้ค่อนข้างขาดความร่มรื่นในพื้นที่จอดรถ

8.4.3 พื้นที่โล่งว่างประเภทที่แหล่งน้ำ พบว่า แหล่งน้ำที่อยู่ติดกับพื้นที่ถนนเป็นส่วนใหญ่ มีจุดเชื่อมโยงในการเข้าถึง เช่น คลองน้ำรอบคูเมือง มีความร่มรื่นของต้นไม้ที่อยู่ริมฝั่งในบางจุด และสระน้ำประจำวัดต่าง ๆ ภายในเขตเมืองเก่า ซึ่งแหล่งน้ำส่วนใหญ่ขาดการบำบัดอย่างต่อเนื่อง

บทบาทความสำคัญ แหล่งน้ำมีความสำคัญอย่างมากในอดีตที่จะช่วยป้องกันข้าศึกเข้ามาโจมตีเมืองและถูกใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาในวาระต่าง ๆ จึงมีความสำคัญในแง่ของประวัติศาสตร์และเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งของเมืองที่ส่งผลต่อจินตภาพความงามของเมืองอย่างมีนัยยะสำคัญ บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของเมืองที่มีประวัติศาสตร์เป็นภาพจำให้กับพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการเข้าใช้งานพื้นที่สาธารณะของผู้คน รวมทั้งช่วยในการรองรับการระบายน้ำของเมือง

ลักษณะกิจกรรมการใช้งาน พบว่า แหล่งน้ำมีคุณภาพน้ำค่อนข้างต่ำ ส่งผลให้ไม่มีกิจกรรม เช่น พายเรือ เล่นน้ำ ในพื้นที่แหล่งน้ำไม่ได้รับความนิยมจากผู้คน และสระน้ำประจำวัดอาจไม่เหมาะสมสำหรับการทำกิจกรรมในลักษณะสันทนาการ

รูปแบบและลักษณะความสัมพันธ์การเข้าถึงพื้นที่ พบว่า 1) ผู้คนมักจะนิยมใช้รถยนต์ รวมทั้งรถสาธารณะที่หมุนเวียนกันมาจอดริมฟุตบาทและเดินผ่านพื้นที่ทางเท้า หลังจากนั้นเดินผ่านสวนสาธารณะหรือพื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่คนเข้าใช้พักผ่อนไปยังพื้นที่แหล่งน้ำ 2) ผู้คนมักนิยมใช้รถยนต์จอดริมฟุตบาทและเดินผ่านพื้นที่ทางเท้าไปยังแหล่งน้ำ

สภาพปัญหา ยังคงเป็นเรื่องของคุณภาพน้ำ ทั้งนี้ ปัจจุบันมีการแก้ไขคุณภาพจากหน่วยงานภาครัฐบ้างแล้ว

8.4.4 พื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่ผู้คนเข้าใช้พักผ่อน พบว่า มักมีพันธุ์ไม้ ยืนต้นให้ร่มเงาปกคลุมเป็นส่วนใหญ่ ใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้คน ใช้ออกกำลังกายและทำกิจกรรมต่าง ๆ ของเมือง โดยพื้นที่ดังกล่าวตั้งอยู่บริเวณคูเมืองโดยรอบของเขตเมืองเก่า เชื่อมโยงกับพื้นที่ถนน ในการเข้าถึงการใช้งาน พื้นที่ที่ผู้คนเข้าไปใช้พักผ่อนรองลงมา คือ พื้นที่สวนหย่อมของสถานะที่ราชการ และบ้านพักอาศัยที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก

บทบาทความสำคัญ ประเภทที่ว่างที่คนเข้าใช้พักผ่อนจะช่วยสร้างสุนทรียภาพให้แก่พื้นที่และพื้นที่โดยรอบและ
ผู้คนที่เข้ามาใช้ทำกิจกรรมนันทนาการ ลดความตึงเครียดทางจิตใจ รวมทั้งพื้นที่โล่งประเภทนี้ยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อม
ระบบนิเวศของเมือง เนื่องจากมีพันธุ์ไม้ปกคลุมเป็นส่วนใหญ่ ช่วยสร้างความเขียวขจีและน่ามองให้กับเมืองได้เป็นอย่างดี

ลักษณะกิจกรรมการใช้งาน พบว่า เป็นสถานที่พักผ่อนในช่วงเวลากลางวันและเป็นที่พักคอยสำหรับออกกำลังกาย
ในช่วงเช้าและช่วงเย็น สถานที่ที่ได้รับความนิยม คือ บริเวณด้านทิศเหนือของเขตคูเมือง เนื่องจากอยู่ใกล้บริเวณโรงเรียนและ
วัดที่เป็นสถานที่รองรับการจอดรถยนต์และบริเวณลานอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีอยู่ในทางทิศตะวันตกของเขตคูเมือง มีการใช้
ทำกิจกรรมต่าง ๆ ของเมือง เช่น มาสักการะอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ชุมชุม และเป็นพื้นที่เปิด มีพื้นที่บริเวณกว้าง

รูปแบบและความสัมพันธ์การเข้าถึงพื้นที่ พบว่ามีอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1) ผู้คนมักจะนิยมใช้รถยนต์รวมทั้ง
รถสาธารณะที่หมุนเวียนกันมาจอดริมฟุตพาทที่อยู่ติดกับพื้นที่และเดินผ่านพื้นที่ทางเท้าไปยังพื้นที่ที่ผู้คนเข้าใช้พักผ่อน
2) ผู้คนมักนิยมใช้รถยนต์จอดในพื้นที่จอดรถและเดินข้ามถนน และเดินผ่านพื้นที่ทางเท้า เพื่อไปยังพื้นที่ที่ผู้คนเข้าใช้พักผ่อน

สภาพปัญหา พบว่า เป็นเรื่องของความปลอดภัยในการเข้าใช้งานพื้นที่ รวมทั้งเรื่องการเดินทางที่
ขาดความต่อเนื่อง ต้องเดินข้ามถนนในการเข้าใช้งานพื้นที่ และความปลอดภัยในยามค่ำคืน เนื่องจากแสงสว่างไม่เพียงพอ

8.4.5 พื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่ผู้คนไม่เข้าใช้งาน พบว่า มักเป็นพื้นที่รกร้าง มีพันธุ์ไม้ปกคลุมเป็นส่วนใหญ่
อยู่บริเวณตรงกลางบล็อก ล้อมรอบด้วยอาคารที่อยู่อาศัย เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ที่รอการพัฒนา ลักษณะการเข้าถึง ทางเข้าพื้นที่
ค่อนข้างแคบและเข้าได้ทางเดียว เชื่อมโยงกับพื้นที่ถนน

บทบาทความสำคัญ พื้นที่โล่งว่างประเภทนี้ ในแง่ของสภาพแวดล้อมของเมือง ถือว่าเป็นพื้นที่โล่งว่าง
ที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากมีพันธุ์ไม้ปกคลุมมากที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่ประเภทที่ว่างอื่น ๆ ที่กล่าวมาในข้างต้น แต่ในแง่ของ
การพัฒนาเมืองอาจเป็นการใช้พื้นที่ที่ไม่คุ้มค่าเท่าที่ควร

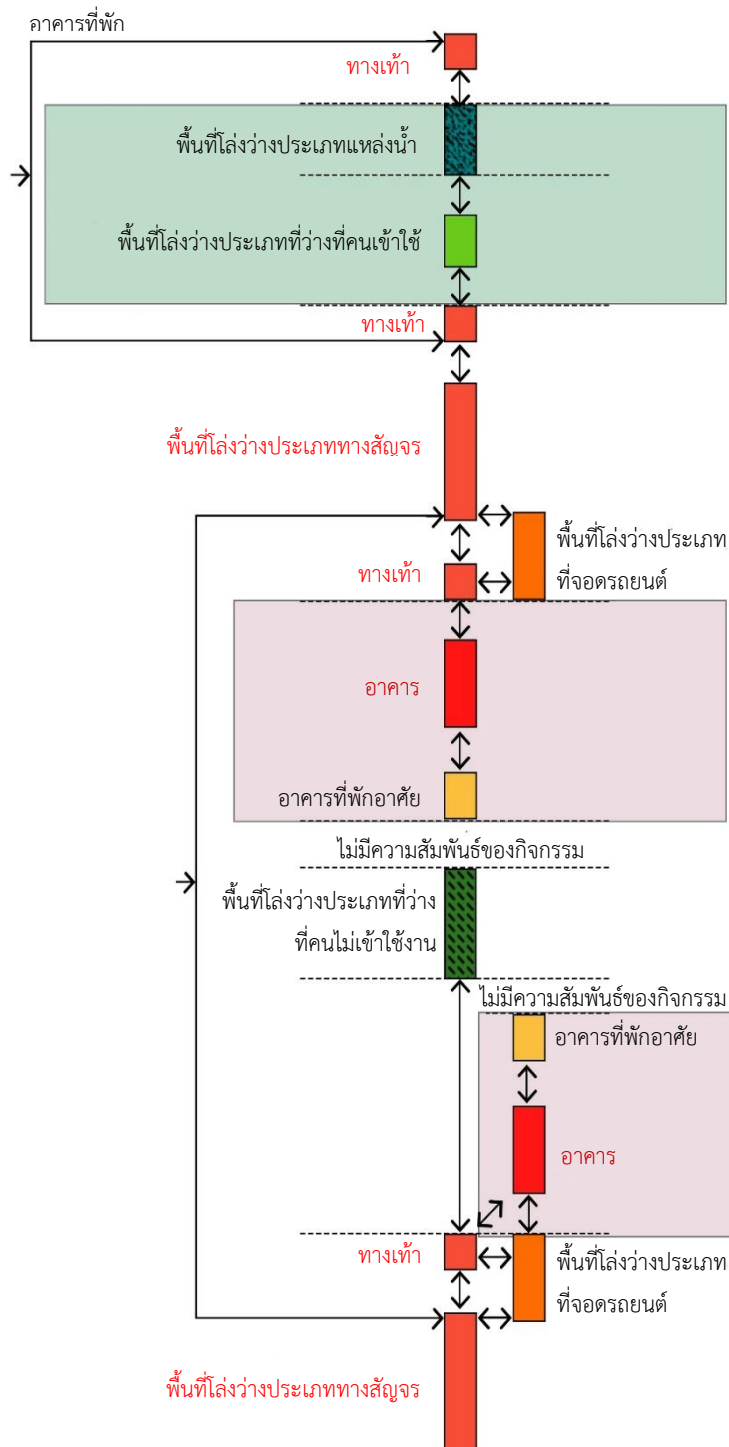
ลักษณะกิจกรรมการใช้งาน พบว่า เป็นพื้นที่ที่ไม่ได้รับความนิยมในการเข้าใช้พื้นที่ เนื่องจากมีความรกร้างและ
ทางเข้าค่อนข้างแคบ รวมทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่นั้นเป็นพื้นที่ส่วนบุคคล

รูปแบบและความสัมพันธ์การเข้าถึงพื้นที่ พบว่า ใช้รถยนต์มาจอดริมฟุตพาทที่อยู่ติดกับพื้นที่และเดินผ่านพื้นที่
ทางเท้าไปยังพื้นที่รกร้างด้านในบล็อก

สภาพปัญหา พบว่า เป็นพื้นที่รกร้างและอาจมีทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม ไม่น่ามอง และปัญหาในแง่ของ
การพัฒนาเมือง เนื่องจากเป็นพื้นที่ตั้งอยู่ตรงกลาง ล้อมรอบไปด้วยอาคาร และมีทางเข้าที่แคบ จึงทำให้เป็นไปได้ยาก
ในการพัฒนาหรือการเข้ามาทำกิจกรรมของผู้คน

8.5 การวิเคราะห์ภาพกว้างของเขตเมืองเก่านครราชสีมา การวิเคราะห์รายละเอียดย่อยของพื้นที่โล่งว่าง
ประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าพื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบพื้นที่โล่งว่าง
เนื่องจากเป็นพื้นที่เชื่อมโยงไปยังพื้นที่อื่น ๆ เข้าด้วยกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ผนวกกับการจัดรูปแบบผังที่เป็นรูปแบบ
ตารางด้วยแล้ว จึงส่งผลให้พื้นที่เขตเมืองเก่านครราชสีมา นั้น เอื้อต่อการใช้รถยนต์เป็นยานพาหนะในการเดินทางสัญจรของ
ผู้คนในการใช้ชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก เนื่องจากช่วยอำนวยความสะดวกสบายของผู้ใช้งานในการเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ และ
เป็นตัวเชื่อมไปยังพื้นที่โล่งว่างประเภทอื่น ๆ โดยตำแหน่งพื้นที่โล่งว่าง ได้แก่ 1) พื้นที่โล่งว่างประเภทที่จอดรถยนต์
2) พื้นที่โล่งว่างประเภทแหล่งน้ำ 3) พื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่ผู้คนเข้าใช้พักผ่อน 4) พื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่ผู้คน
ไม่เข้าใช้งาน ซึ่งจะอยู่ในตำแหน่งที่ตั้งในลำดับถัดไปจากพื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจร ซึ่งพื้นที่โล่งว่างที่กล่าวมาข้างต้นนี้

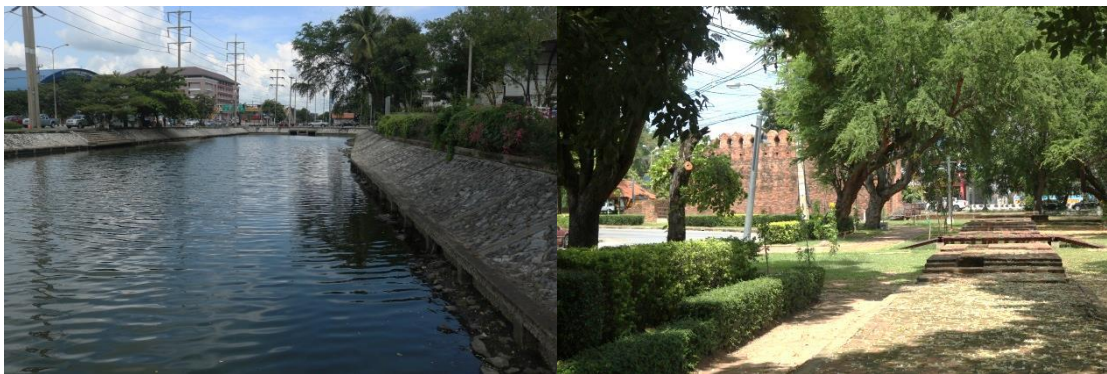
ส่วนใหญ่ในเขตเมืองเก่านครราชสีมาจะไม่เชื่อมโยงกัน แต่จะถูกแบ่งออกเป็นช่วง ๆ อันเป็นผลจากการวางผังในรูปแบบของตารางตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาและถูกพัฒนาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวิถีชีวิตวิธีการเดินทางของผู้คนในปัจจุบันที่ใช้รถยนต์เป็นหลัก หากถอดรูปแบบของผังเขตเมืองเก่านครราชสีมาออกมาเป็นหน่วยองค์ประกอบย่อยของผังจะพบการเชื่อมโยงของพื้นที่โล่งว่างประเภทต่าง ๆ ได้ดังภาพที่ 3 แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของการเข้าถึงการใช้พื้นที่โล่งแต่ละประเภท โดยจะมีพื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรเป็นตัวเชื่อมพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง

ภาพที่ 3 แผนภาพระบบพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมา

ภาพที่ 4 ลักษณะพื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรในเขตเมืองเก่า นครราชสีมา
(บันทึกภาพถ่ายเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2563)

ภาพที่ 5 ลักษณะพื้นที่โล่งว่างประเภทแหล่งน้ำและพื้นที่โล่งว่างที่คนเข้าใช้งาน
(บันทึกภาพถ่ายเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2563)

9. การอภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์มาสู่การอภิปรายเพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยลักษณะการอภิปรายจะเป็นการชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากระบบพื้นที่โล่งว่างที่เป็นอยู่ในเขตเมืองเก่าและชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่เกี่ยวข้องกัน คือ ด้านสภาพแวดล้อมของเมืองไปพร้อมกันในการอภิปรายได้ดังนี้

9.1. ลักษณะของระบบพื้นที่โล่งว่างที่ส่งผลต่อเมือง ในเขตเมืองเก่านครราชสีมาอย่างไร

จากผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า พื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรหรือถนนเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบพื้นที่โล่งในเขตเมืองเก่านครราชสีมา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงพื้นที่โล่งว่างประเภทอื่น ๆ เข้าด้วยกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งบทบาทหน้าที่หลัก คือ เพื่อใช้เป็นทางสัญจรของรถยนต์เป็นหลักและเป็นพื้นที่ผิวลาดแข็งเพื่อความคงทนในการใช้งาน รวมทั้งถนนส่วนใหญ่มีความกว้างโดยเฉลี่ยถึง 4 ช่องจราจรผนวกกับการจัดรูปแบบผังที่เป็นรูปแบบตาราง ซึ่งช่วยให้เข้าถึงได้หลายจุดและมีพื้นที่สวนสาธารณะที่ผู้คนเข้าใช้พักผ่อนนั้นอยู่ล้อมรอบเขตเมืองเก่าซึ่งหมายถึงผู้อยู่อาศัยในเขตเมืองเก่าจะต้องเดินทางออกไปถ้าหากที่ที่จะพักผ่อนหรือทำกิจกรรมที่สวนสาธารณะในวันหยุด จึงส่งผลให้ระบบพื้นที่โล่งว่างของเขตเมืองเก่านครราชสีมาขึ้นเอื้อต่อการใช้รถยนต์เป็นยานพาหนะในการเดินทางสัญจรในชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก สาเหตุประการหนึ่งอาจมาจากการใช้รถยนต์มีความสะดวกสบายในการเข้าถึงพื้นที่ต่าง ๆ หากเป็นเช่นนั้นต่อไปปริมาณรถยนต์ก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนส่งผลให้พื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรหรือถนนไม่เพียงพอที่จะรองรับปริมาณรถยนต์ในที่สุด

ทั้งนี้ ผลการวิเคราะห์ที่ได้ตั้งที่กล่าวมาในข้างต้นนั้นเกิดจากการใช้การวิเคราะห์ระบบพื้นที่โล่งว่างซึ่งเน้นเรื่องเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่หนึ่งกับอีกพื้นที่หนึ่ง เมื่อนำพื้นที่โล่งว่างประเภทต่าง ๆ มาวิเคราะห์ความสัมพันธ์การเข้าถึงระหว่างพื้นที่แล้วก็จะได้ผลการวิเคราะห์ตามที่กล่าวมาในข้างต้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักแนวคิดของ กฤษ เพิ่มทันจิตต์ (2536) อ้างถึงใน พรทิพย์ กิมนวน (2560, น. 13) ที่กล่าวว่า เมือง นอกจากที่จะเป็นที่ยอยู่อาศัยแล้ว ยังเป็นพื้นที่ให้บริการ และแลกเปลี่ยนสินค้าของผู้คนที่อยู่ในเมืองของกลุ่มสังคมต่าง ๆ ส่งผลให้เศรษฐกิจขับเคลื่อน โดยมีโครงข่ายพื้นที่การสัญจรซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของเมืองที่ใช้เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนสินค้าและการทำกิจกรรมอื่น ๆ และยังคงสอดคล้องกับแนวคิดของ พรทิพย์ กิมนวน (2560, น. 12) ตรงที่กล่าวว่า สำหรับการบริหารจัดการของเมืองอย่างเป็นระบบ เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อยอยู่อาศัย การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชย์ การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อส่วนราชการ การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพักผ่อนนันทนาการและพื้นที่ประเภทอื่น ๆ ถูกเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทางกายภาพของพื้นที่และการใช้งานด้วยระบบคมนาคมของเมือง

ในด้านของความหมายของพื้นที่ว่างสาธารณะ ผลจากการวิเคราะห์และสำรวจพบว่าพื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่คนเข้าใช้พักผ่อน บริเวณลานสัการะอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีมีความหมายสอดคล้องกับหลักแนวคิดของพื้นที่โล่งสาธารณะ (Public Open Space) ในรายงาน “Lord Rogers’ Urban Task Force Report” (1999) อ้างถึงใน กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550, น. 8) ตรงที่กล่าวว่า พื้นที่ว่างสาธารณะ คือ พื้นที่โล่งว่างที่มีหน้าที่รองรับกิจกรรมที่หลากหลายของคนเมือง เปรียบเสมือนดังสถานที่รับแขกกลางแจ้งของผู้คนในละแวกนั้น ซึ่งพื้นที่ลานสัการะอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีนั้นมีผู้คนเข้ามาทำกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น มากราบไหว้ขอพรที่อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ใช้เป็นพื้นที่ชุมนุมทางการเมือง เป็นสถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกาย เป็นเส้นทางผ่านจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง ส่งผลให้พื้นที่โล่งว่างของเมืองประเภทนี้มีสัญลักษณ์และคุณค่าเฉพาะตัวของสถานที่ รวมไปถึงช่วยสร้างสภาพแวดล้อมธรรมชาติให้แก่เมือง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าพื้นที่แห่งนี้มีจุดหมายตา คือ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ประกอบกับตำแหน่งของพื้นที่นั้นตั้งอยู่ใจกลางของเมือง นครราชสีมาและมีอาคารขายสินค้าอาหารตั้งอยู่โดยรอบ มีต้นไม้ปกคลุมให้ร่มเงาในบริเวณใกล้เคียง ๆ ให้นั่งพักผ่อน องค์ประกอบของพื้นที่ที่กล่าวมานี้จะช่วยสร้างสุนทรียภาพให้แก่พื้นที่ ลดความตึงเครียดทางจิตใจให้กับผู้คนที่เข้ามาใช้งาน แสดงให้เห็นว่าหากพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองแก่นนครราชสีมาองค์ประกอบของพื้นที่ในลักษณะนี้จะช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวาให้กับพื้นที่ดึงดูดผู้คนให้เข้ามาใช้งานเพื่อให้เกิดกิจกรรมที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ผลจากการวิเคราะห์พื้นที่ในเขตเมืองแก่นนครราชสีมา พบว่า พื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรหรือถนนเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่า โดยมีลักษณะพื้นผิวแข็ง มีขนาดของถนนค่อนข้างกว้าง และส่วนใหญ่มีสภาพแวดล้อมที่เป็นอาคารสองฝั่งตลอดเส้นทางและมีทางเท้าหรือฟุตบาท ขนานตลอดเส้นทางจึงขาดความร่มรื่นของต้นไม้ทำให้ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมของเมือง ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่จะก่อให้เกิดปรากฏการณ์เกาะความร้อน (Urban Heat Island) เพราะพื้นผิว สังเกตเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของอุณหภูมิ ความรู้สึกที่ร้อนขึ้นในแต่ละฤดูกาล ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของพื้นที่สีเขียวที่มีต่ออุณหภูมิอากาศของ กฤษณะ กฤษณพุกต์ และคณะ (2539) อ้างถึงใน นพมาศ ทับแสง (2561, น. 32) ตรงที่กล่าวว่า บริเวณที่มีสิ่งปลูกสร้างจะมีอุณหภูมิอากาศสูงกว่า ในขณะที่บริเวณพื้นที่สีเขียวของต้นไม้จะมีอุณหภูมิอากาศต่ำกว่าประมาณ 2 องศาเซลเซียส และผลการวิเคราะห์ทำให้ทราบว่า การเพิ่มพื้นที่สีเขียวมีต้นไม้ปกคลุมและพื้นที่ที่มีหญ้าปกคลุมช่วยลดอุณหภูมิลงได้โดยเฉพาะช่วงบ่ายของวัน ซึ่งหากพื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรหรือถนนในเขตเมืองแก่นนครราชสีมาความร่มรื่นของต้นไม้จะช่วยให้อสภาพแวดล้อมของเมืองดูสดชื่นและอุณหภูมิอากาศไม่ร้อนจนเกินไป สอดคล้องกับหลักแนวคิดของ จันทิมา อุทะกะ (2553) กฤษณา กฤษณาพุกต์และคณะ (2554)

Schioppa, et al. (2009) อ้างถึงใน นพมาศ ทับแสง (2561, น. 13) ตรงที่กล่าวว่า ปริมาณต้นไม้ช่วยให้รู้สึกสบายตาจากสีเขียวของใบไม้และต้นไม้ช่วยกรองรังสีความร้อนจากดวงอาทิตย์และปล่อยออกซิเจนในอากาศซึ่งกระบวนการคายน้ำของพืชทำให้อุณหภูมิความร้อนลดลง อีกทั้งต้นไม้ไม่สะสมความร้อนและช่วยลดการสะท้อนความร้อนให้แก่พื้นผิวอีกด้วย

ลักษณะของระบบพื้นที่โล่งว่างที่เป็นอยู่ยังส่งผลกับสังคมวัฒนธรรมของเมือง เนื่องด้วยพื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรหรือถนนเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมา ผลการวิเคราะห์พบว่าผู้คนใช้เป็นพื้นที่เพื่อการสัญจรเชื่อมต่อไปยังพื้นที่อื่น ๆ โดยใช้รถยนต์เป็นส่วนใหญ่ทำให้ผู้คนไม่ค่อยนิยมใช้พื้นที่ทางเท้าหรือฟุตพาท เนื่องจากมีสภาพอากาศร้อนและขาดองค์ประกอบของพื้นที่ที่จะดึงดูดผู้คนเข้ามาใช้งาน รวมทั้งไม่มีที่บดบังแสงแดดตามเส้นทางเดินเท้า การใช้รถยนต์ในการเดินทางจึงมีความสะดวกสบายมากกว่า แต่การใช้รถยนต์ทำให้ผู้คนขาดปฏิสัมพันธ์กันและเป็นรูปแบบการทำกิจกรรมในลักษณะเดียวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Gehl (1987) อ้างถึงใน สลิตทิพย์ รุ่งเรือง (2554, น. 17) ที่กล่าวว่า หากการจราจรด้วยรถยนต์หนาแน่นจะทำให้กิจกรรมทางเลือกและกิจกรรมทางสังคมมีโอกาสเกิดขึ้นน้อยลงตามไปด้วย แสดงให้เห็นว่าสภาพสังคมมีแนวโน้มที่จะขาดความมีชีวิตชีวาของผู้คน ส่งผลให้สภาพสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบันสอดคล้องกับแนวคิดของ ศุภชัย ชัยจันทร์ และ ณรงพน ไส่ประกอบทรัพย์ (2559) ที่กล่าวว่าสภาพสังคมเมืองจะสูญเสียการสร้างปฏิสัมพันธ์กันทางสังคมของผู้คนภายในเมืองและมีแนวโน้มที่จะสูญเสียอย่างต่อเนื่องเห็นได้ชัด ซึ่งจะเป็นปัญหาสะสมในด้านต่าง ๆ ในอนาคต เช่น ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมของเมืองทำให้คุณภาพชีวิตถดถอยตามไปด้วยส่งผลถึงความเครียดที่อาจเกิดขึ้นของผู้คนในอนาคต ซึ่งที่สภาพสังคมในเขตเมืองเก่านครราชสีมาเป็นเช่นนี้ สาเหตุประการหนึ่งอาจเป็นเพราะผู้คนในเขตเมืองเก่ามีตัวเลือกในการเดินทางน้อยและไม่สะดวกสบายเท่าการใช้รถยนต์ อีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะทัศนคติที่มีต่อการเข้าใช้พื้นที่สาธารณะของผู้คนในเขตเมืองเก่า ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทศนัย เศรษฐเสรี (2549) อ้างอิงใน สลิตทิพย์ รุ่งเรือง (2554, น. 18) ที่กล่าวว่า จังหวะชีวิตในพื้นที่ของคนไทยมักจะได้อินอยู่เสมอว่าไม่เป็นไรหรืออะไรก็ได้ เช่น เรื่องของถนนทางเท้าที่ไม่เรียบร้อย คนไทยส่วนใหญ่จะไม่ค่อยกังวลในเรื่องนี้เพราะคนไทยไม่ค่อยคิดถึงเรื่องการใช้พื้นที่สาธารณะมากนัก เพราะคนไทยมีความยึดหยุ่น สามารถเปลี่ยนความหมายของการใช้งานพื้นที่สาธารณะที่เป็นอยู่ให้ตอบสนองกับรูปแบบการใช้ชีวิตประจำวันของตัวเองได้จึงทำให้สิ่งที่เป็นอย่างอยู่ในปัจจุบันกลายเป็นปัญหาสะสมและยากที่จะแก้ไขในอนาคต

9.2. ปัญหาและศักยภาพระบบพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมาคืออะไร

ผลการวิเคราะห์พบว่า ปัญหาของระบบพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมาประการหนึ่ง คือ เส้นทางเดินเท้าขาดความต่อเนื่องในการสัญจรของผู้คนไปยังพื้นที่อื่น ๆ ผลมาจากรูปแบบการวางผังรูปแบบตารางของเขตเมืองเก่าที่มีมาตั้งแต่อดีตซึ่งทางเท้าถูกแบ่งเป็นบล็อก ด้วยถนน ดังนั้นในการเดินเท้าผู้คนจำเป็นต้องเดินข้ามถนนเพื่อเดินต่อไปยังพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป รวมทั้งมีสิ่งกีดขวางบนทางเท้าในบางเส้นทาง เช่น ตู้ควบคุมไฟของหน่วยงานรัฐ หาบเร่แผงลอย พื้นผิวขรุขระ รอยการซ่อมแซม ทำให้การสัญจรในลักษณะนี้ขาดความปลอดภัยในการสัญจรของผู้คน ประกอบกับสภาพอากาศที่เป็นอยู่ที่ไม่เหมาะกับการเดินเท้า ซึ่งอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้คนไม่นิยมใช้ทางเท้า ทำให้บรรยากาศของพื้นที่หรือบรรยากาศกิจกรรมทางสังคมที่ควรจะเป็นไม่สอดคล้องกับหลักแนวคิดของ กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550, น. 28-30) ที่กล่าวว่า ทางเท้าเป็นพื้นที่ทางสังคมรองรับกิจกรรม เช่น การเดินไปทำงานหรือสินค้าที่จัดไว้หน้าร้านในย่านการค้า และไม่สอดคล้องกับหลักแนวคิดของ Jacobs (1961, pp. 66-84) อ้างถึงใน กาญจน์ นทีวุฒิกุล (2550, น. 28-30) ที่กล่าวว่า การใช้ทางเท้าในการสัญจรช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและทำให้เกิดความสมดุลของการสัญจร ได้รับความสบายใจและการแบ่งปันจากคนอื่นที่อยู่รอบ ๆ การแบ่งปันการใช้พื้นที่ถนนเชื้อเชิญให้ผู้คนติดต่อกัน การพบปะกันในพื้นที่ส่วนรวมมักจะส่งผลให้เกิด

กิจกรรมที่หลากหลายตามมา ช่วยสร้างควมมีชีวิตชีวา ทำให้การค่านบาทวิถีให้คึกคักได้ สาเหตุที่ผลการสำรวจไม่สอดคล้องกับหลักแนวความคิดของ Jacobs อาจเป็นเพราะสภาพทางเท้าพบปัญหาดังที่กล่าวมาในข้างต้นและยังไม่ได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับหลักแนวความคิดของ Jacobs ทั้งนี้ การปรับปรุงควรเป็นการทดลองกับพื้นที่จริงเพื่อผลการทดลอง เนื่องจากเป็นหลักแนวความคิดของชาวตะวันตก ผู้คนที่อยู่ในบริบทอาจมีความแตกต่างกันทั้งสภาพสังคมขนบธรรมเนียมรวมถึงสภาพอากาศแตกต่างกัน

ศักยภาพ ของระบบพื้นที่โล่งว่างที่เป็นอยู่ในเขตเมืองเก่า คือ รูปแบบการจัดวางระบบพื้นที่โล่งว่างของเขตเมืองเก่าที่เป็นตาราง ซึ่งมีเส้นทางสัญจรหรือถนนที่มีขนาดกว้าง 4 ช่องจราจรเป็นเส้นแบ่งพื้นที่เมืองออกเป็นบล็อก ๆ ช่วยให้สามารถเข้าถึงได้หลายจุดของพื้นที่และบางจุดตัดของที่ว่างนั้นสัมพันธ์กันกับจุดหมายตาของเมือง เช่น จุดตัดตรงศาลหลักเมืองที่ตรงไปยังอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีและสี่ประตุมืองที่มีมาตั้งแต่อดีตและมีคูเมืองล้อมรอบเพื่อป้องกันข้าศึกในอดีตซึ่งแฝงไปด้วยความหมายด้านประวัติศาสตร์ช่วยสร้างจุดเด่นให้กับพื้นที่เขตเมืองเก่านครราชสีมา ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการจัดวางระบบพื้นที่โล่งว่างของ Burten (1981) และ Lynch (1982) อ้างถึงใน สุพักตรา สุทธสุภา (2540, น. 122-124) ที่กล่าวว่า เป็นรูปแบบการจัดวางพื้นที่เปิดโล่งหรือพื้นที่สีเขียวที่มีลักษณะการจัดวางผังเป็นแบบตาราง (Grid) แบ่งพื้นที่ออกเป็นบล็อกช่วยให้การเข้าถึงพื้นที่ได้หลายจุด แต่มีความขัดแย้งตรงที่แต่ละบล็อกของชุมชนจะมีพื้นที่เปิดโล่งหรือพื้นที่สีเขียวตัดผ่านทะลุหากันในแต่ละบล็อกได้ ทำให้เกิดการเชื่อมต่อกันเป็นโครงข่ายของพื้นที่เปิดโล่งของเมือง ซึ่งพื้นที่ในเขตเมืองเก่าไม่มีพื้นที่เปิดโล่งหรือพื้นที่สีเขียวตรงกลางบล็อกที่ผู้คนเข้าไปใช้งานได้ อีกทั้งการจัดวางผังแบบตารางของเขตเมืองเก่าซึ่งมีระยะทางผ่านเขตเมืองเก่าประมาณ 1 กิโลเมตร สอดคล้องกับหลักทฤษฎีของ Gehl (2010, p. 133) ตรงที่กล่าวว่า ระยะทางของการเดินเท้าที่ยอมรับได้ของมนุษย์ในการออกแบบผังเมืองเพื่อให้เกิดความกระชับและมีลำดับการเข้าถึงพื้นที่ได้ชัดเจนระยะทางที่พูดถึงมากที่สุดคือระยะ 500 เมตรและระยะการเดินใน 1 กิโลเมตรหรือน้อยกว่านั้นจะทำให้คนเดินเท้าสามารถเดินไปถึงสถานที่ต่าง ๆ ส่วนใหญ่ในเมืองได้ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของทางเท้าด้วย หากพื้นที่ทางเท้าไม่น่าเดินหรือดูไม่ปลอดภัยระยะทางเพียง 100 เมตรก็ดูเหมือนจะไกลจนไม่อยากที่จะเดินได้

9.3. แนวทางการแก้ไขระบบพื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมาควรเป็นอย่างไร

จากปัญหาพื้นที่โล่งว่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ การมีพื้นที่โล่งกว้างประเภททางสัญจรหรือถนนที่มีขนาดกว้าง 4 ช่องทางจราจร ทำให้เกิดการใช้รถยนต์เป็นอย่างมาก ซึ่งจะทำให้มีความต้องการใช้รถยนต์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาจราจรติดขัดในอนาคต ปัญหามลพิษทางอากาศและเสียง ภาพสังคมขาดปฏิสัมพันธ์ของผู้นบนทางเท้า ขาดความร่มรื่นจากต้นไม้ ผู้คนอาจเกิดภาวะความตึงเครียดอันเกิดจากสภาพแวดล้อมของเมืองดูไม่ผ่อนคลาย และเมืองจะขาดควมมีชีวิตชีวาในที่สุด

ดังนั้นแนวทางการแก้ปัญหาให้กับลักษณะกายภาพของเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและเพื่อรับมือกับสภาวะด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงเสนอให้เป็นการแทรกความร่มรื่นจากต้นไม้เข้าไปในพื้นที่ถนนในส่วนช่องจราจรที่ใช้จอดรถริมฟุตบาท ซึ่งจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดรูปแบบการสัญจรในรูปแบบอื่น ๆ ตามมา เปรียบเสมือนเป็นส่วนสาธารณะในเมือง จะทำให้ผู้นอนอยู่ใกล้ชิดธรรมชาติมาก สอดคล้องกับหลักแนวความคิดของ สุพักตรา สุทธสุภา (2540, น. 124) ตรงที่กล่าวว่า พื้นที่สีเขียวช่วยสร้างสุนทรียภาพและสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่เมืองกับพื้นที่โดยรอบดึงดูดให้ผู้นเข้ามาใช้งานทำกิจกรรมนั่งพักผ่อนหรือนันทนาการช่วยลดความตึงเครียดทางจิตใจจากการทำงานและพื้นที่สีเขียวยังช่วยรักษาสภาพแวดล้อมระบบนิเวศของเมือง รวมทั้งสอดคล้องกับหลักแนวความคิดของ Wirth (1959) อ้างถึงใน สุพักตรา สุทธสุภา (2540, น. 124) ตรงที่กล่าวว่า การอนุรักษ์ธรรมชาติ คือ วิธีการรักษาความผาสุกของผู้นในการดำรงชีวิต ถ้าหากขาดธรรมชาติจะทำ

ให้เที่ยวเฉาะและวิกัลจริด ดังนั้น ผู้คนจึงต้องการที่จะสัมผัสธรรมชาติเพื่อสร้างความสดชื่นให้แก่ตนเองซึ่งธรรมชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะช่วยฟื้นฟูจิตใจและสร้างความผาสุกให้แก่ผู้อยู่อาศัยและสอดคล้องกับหลักแนวคิดของ Newton (2007) อ้างถึงใน นพมาศ ทับแสง (2561, น. 13) ตรงที่กล่าวว่า พื้นที่สีเขียวทำให้เมืองร่มรื่นเป็นเมืองน่าอยู่ อีกทั้งเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืนและพื้นที่สีเขียวยังช่วยให้อากาศในสังคมมีปฏิสัมพันธ์กันได้อยู่ร่วมกัน ลดความขัดแย้งและความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ หากมองในมิติของเศรษฐกิจของเมืองแล้วจะสอดคล้องกับหลักแนวคิดของ นพมาศ ทับแสง (2561, น. 14) ตรงที่กล่าวว่าพื้นที่สีเขียวจะเพิ่มมูลค่าที่ดินและที่อยู่อาศัย เนื่องจากต้องมีการจัดการดูแลรักษาภูมิทัศน์อย่างต่อเนื่อง นั่นหมายถึงต้องมีการจ้างงานในส่วนนี้และการมีสภาพแวดล้อมที่ดีจะช่วยดึงดูดผู้คนเข้ามาอาศัย เกิดธุรกิจใหม่ ๆ เพื่อรองรับผู้คนที่จะออกมาทำกิจกรรมซึ่งจะเกิดการลงทุนขึ้นในพื้นที่พร้อมกับการบูรณาการสร้างความต่อเนื่องของทางเท้าหรือฟุตพาธให้มีความปลอดภัยโดยการติดตั้งอุปกรณ์สัญญาณแจ้งเตือนตรงทางข้ามแยกหรือทางข้ามถนนรวมทั้งการเพิ่มขนาดสัญลักษณ์ทางเท้าให้มีขนาดใหญ่สามารถมองเห็นในระยะไกลได้ จะทำให้ผู้คนสามารถเดินทางต่อเนื่องไปยังพื้นที่โล่งว่างประเภทอื่น ๆ ที่มีศักยภาพอยู่แล้วสามารถเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างสะดวกและปลอดภัยมากขึ้น

ทั้งนี้ หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำพื้นที่โล่งว่างประเภทที่ผู้คนไม่เข้าใช้งานหรือพื้นที่รกร้าง ซึ่งส่วนใหญ่มีพื้นที่ไม่ปกคลุมหนาแน่นตรงใจกลางของแต่ละบล็อกมาพัฒนาเป็นจุดเชื่อมต่อเป็นโครงข่ายระหว่างสวนสาธารณะภายในเมือง จะเป็นการเพิ่มทางเลือกของรูปแบบการสัญจรภายในเขตเมืองมากขึ้น ช่วยลดภาระของการใช้พื้นที่ถนนในการสัญจรโดยรถยนต์ในอนาคตและช่วยสร้างสภาพแวดล้อมธรรมชาติให้แก่เมืองทำให้ช่วยให้ผู้คนเข้าถึงได้สะดวกและเปิดโอกาสให้เกิดการลงทุนกิจการภายใต้การอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อรองรับกิจกรรมของผู้คน ซึ่งจะสอดคล้องกับกรณีศึกษาของ Gehl (1987) อ้างถึงใน สลิตทิพย์ รุ่งเรือง (2554, น. 17) ตรงที่ผลจากการศึกษาใจกลางเมืองโคเปนเฮเกน พบว่าสภาพแวดล้อมมีส่วนช่วยส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ จากการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมืองเป็นพื้นที่กิจกรรมของผู้คนในเมือง ผู้คนเข้ามาใช้งานพื้นที่เพิ่มเป็น 3 เท่าหลังการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของเมืองและเป็นที่ยังพอใจของคนในเมืองนั้นด้วย ทั้งนี้ จากแบบสอบถามและสัมภาษณ์ของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เคยมีการศึกษากับการใช้พื้นที่สาธารณะในเขตเมืองเก่านครราชสีมาตลอด 14 ปีที่ผ่านมา พบว่าความต้องการของผู้ใช้งานพื้นที่ที่มีมาโดยตลอดของทุกหัวข้อการศึกษา คือ ต้องการความร่มรื่นของเมือง ทางสัญจรที่สะดวก รวมถึงพื้นที่จอดรถ ดังนั้นการส่งเสริมให้มีความร่มรื่นของต้นไม้ในเขตเมืองเก่าไปพร้อมกับความต้องการทางด้านความสะดวกสบายของผู้คนในการสัญจรนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งข้อมูลข้างต้นจะนำไปสู่การใช้เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบคัดเลือกพื้นที่เพื่อพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นในการศึกษาครั้งต่อไป

เนื่องจากระบบ คือ เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่หนึ่ง ๆ กับพื้นที่โดยรอบ กล่าวคือพื้นที่ทุกพื้นที่โดยรอบมีความเชื่อมโยงกันอย่างมีนัยสำคัญ หากมีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่นั้นย่อมส่งผลกระทบต่อพื้นที่โดยรอบเกิดการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ Berry (1964) อ้างถึงใน อรุณ สลิตพงศ์สถาพร (2562) และพื้นที่โล่งว่างของเมืองนั้น มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันโดยแต่ละพื้นที่โล่งว่างจะมีหน้าที่และบทบาทที่แตกต่างกันไปตามการใช้งาน เพื่อรองรับกิจกรรมของผู้คน ดังนั้น การจัดพื้นที่โล่งว่างที่มีศักยภาพด้านองค์ประกอบต่าง ๆ ตามที่ควรจะเป็นให้เป็นระบบ มีลำดับการเข้าถึงพื้นที่ที่สอดคล้องกับการใช้งานของผู้คน มีทางเลือกในการสัญจรที่หลากหลายในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับผู้คนจะช่วยส่งเสริมให้พื้นที่โดยรอบมีศักยภาพในการใช้งานพื้นที่มากยิ่งขึ้น ทั้งยังช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจและช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้คนที่เข้าใช้งานให้ดียิ่งขึ้นตามไปด้วย

10. สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า พื้นที่โล่งว่างในเขตเมืองเก่านครราชสีมา โดยจำแนกได้ 5 ประเภทตามลักษณะการใช้งาน คือ 1) พื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจร 2) พื้นที่โล่งว่างประเภทที่จอดรถ 3) พื้นที่โล่งว่างประเภทที่แหล่งน้ำ 4) พื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่ผู้คนเข้าใช้พักผ่อน และ 5) พื้นที่โล่งว่างประเภทที่ว่างที่ผู้คนไม่เข้าใช้งาน และมีพื้นที่โล่งว่างประเภททางสัญจรหรือถนนเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบพื้นที่โล่งว่างที่เป็นอยู่ในเขตเมืองเก่านครราชสีมา เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงพื้นที่โล่งว่างประเภทอื่น ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งบทบาทหน้าที่เพื่อใช้เป็นทางสัญจรของรถยนต์เป็นหลัก และเป็นพื้นที่ผิวลาดแข็งเพื่อความคงทนในการใช้งาน จากการจัดรูปแบบผังที่เป็นรูปแบบตาราง ซึ่งช่วยให้เข้าถึงได้หลายจุด และมีพื้นที่สวนสาธารณะที่ผู้คนเข้าใช้พักผ่อนอยู่ล้อมรอบเขตเมืองเก่า ซึ่งหมายถึงพื้นที่อยู่ใจกลางในเขตเมืองเก่าจะต้องเดินทางออกไป รวมทั้งปัจจัยด้านอื่น ๆ รวมด้วย เช่น ขาดทางเลือกในการสัญจรเรื่องความสะดวกสบายและสภาพแวดล้อมของเมือง จึงอาจส่งผลให้ระบบพื้นที่โล่งว่างเอื้อต่อการใช้รถยนต์เป็นยานพาหนะในการเดินทางสัญจรของผู้คน ซึ่งจะ เป็นปัญหาสะสมในด้านต่าง ๆ ในอนาคต เช่น สภาพสังคมจะมีแนวโน้มที่จะขาดความมีชีวิตชีวาของผู้คน สภาพสังคมเมืองจะสูญเสียการสร้างสรรค์สัมพันธ์กันทางสังคมของผู้คนภายในเมือง ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมของเมืองทำให้คุณภาพชีวิตถดถอยตามไปด้วย ส่งผลถึงความเครียดที่อาจเกิดขึ้นของผู้คนในอนาคต แต่ในขณะเดียวกันระบบพื้นที่โล่งว่างที่เป็นอยู่ในเขตเมืองเก่า ยังคงมีศักยภาพ คือ รูปแบบการจัดวางระบบพื้นที่โล่งว่างที่เป็นตารางซึ่งมีเส้นทางสัญจรหรือถนนที่มิขนาดกว้าง 4 ช่องจราจร เป็นเส้นแบ่งพื้นที่เมืองออกเป็นบล็อก ๆ ช่วยให้สามารถเข้าถึงได้หลายจุดของพื้นที่ และบางจุดตัดของที่ว่างนั้นสัมพันธ์กันกับจุดหมายตาของเมือง เช่น จุดตัดตรงศาลหลักเมือง ที่ตรงไปยังอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีและสี่ประคูเมืองที่มีมาตั้งแต่อดีตของการสร้างเมือง นำมาเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตามแนวทางการแก้ไขระบบพื้นที่โล่งว่างในข้างต้น เพราะเนื่องจากเป็นพื้นที่โล่งว่างที่มีผลต่อเมืองมากที่สุด และมีพื้นที่โล่งว่างประเภทแหล่งน้ำหรือคูเมืองที่ล้อมรอบเขตเมืองเก่า เพื่อป้องกันข้าศึกในอดีตซึ่งแฝงไปด้วยความหมายด้านประวัติศาสตร์ช่วยสร้างจุดเด่นให้กับพื้นที่เขตเมืองเก่านครราชสีมา รวมทั้งนำพื้นที่ประเภทนี้มาเชื่อมต่อเป็นโครงข่ายระหว่างพื้นที่โล่งว่างประเภทที่ผู้คนไม่เข้าใช้งานหรือพื้นที่ที่รกร้างที่อยู่ตรงใจกลางของแต่ละบล็อกในเขตเมืองเก่ามาพัฒนา จะเป็นการเพิ่มทางเลือกของรูปแบบการสัญจรภายในเขตเมืองมากขึ้น ช่วยลดภาระของการใช้พื้นที่ถนนในการสัญจรโดยรถยนต์ในอนาคต ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมธรรมชาติให้แก่เมืองทำให้ช่วยให้ผู้คนเข้าถึงได้สะดวก และเปิดโอกาสให้เกิดการลงทุนกิจการภายใต้การอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อรองรับกิจกรรมของผู้คนต่อไป

11. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมของประเภทพื้นที่โล่งว่างที่มีผลต่อเมืองมากที่สุด เพื่อนำไปคัดเลือกพื้นที่ในการพัฒนา หรือเข้าสู่กระบวนการออกแบบให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้คนในปัจจุบัน
2. การสร้างแบบจำลองตามแนวทางการแก้ปัญหาของงานวิจัยฉบับนี้ เพื่อศึกษาสิ่งที่เกิดขึ้นในด้านที่เกี่ยวข้อง เช่น ปริมาณของผู้เข้าใช้งาน ความพึงพอใจ ลักษณะการเข้าใช้งานพื้นที่ของผู้คนเปลี่ยนไปหรือไม่อย่างไร ปัญหาจากการทำแบบจำลอง รวมทั้งความสอดคล้องต่อการใช้งานของผู้คนหรือไม่อย่างเป็นรูปธรรม
3. ศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมของเมือง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสนับสนุน หรือโต้แย้งผลการวิจัย

12. เอกสารอ้างอิง

- กาญจน์ นทีวุฒิกุล. (2550). *ผลกระทบของการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะอย่างอเนกประโยชน์ในเมืองเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- กรองกาญจน์ อัครเอกผาลิน. (2555). *ความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์พื้นที่เปิดโล่งคูเมืองนครราชสีมา*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ไซศรี ภักดิ์สุขเจริญ. (2547). วากรรมของเมือง ผ่านโครงสร้างเชิงสัณฐาน, *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์*, (2), 63-76.
- ไซศรี ภักดิ์สุขเจริญ. (2562). *พื้นที่เมืองและความเป็นสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ลายเส้น พับลิชชิงจำกัด.
- นพมาศ ทับแสง. (2561). *อิทธิพลของพื้นที่สีเขียวที่มีต่อมลภาวะฝุ่นละอองในเขตชุมชนเมือง กรณีศึกษาชุมชนเมือง สมุทรปราการ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นิธิ ลิศนันท์. (2559). แนวทางที่ส่งเสริมศักยภาพของพื้นที่สาธารณะในเมืองเก่านครราชสีมา, *วารสารวิจัยและสาระ สถาปัตยกรรม/การผังเมือง (JARS)*, 13(2), 99-122.
- พรทิพย์ กิมนวน. (2560). *คุณลักษณะและรูปแบบการใช้งานพื้นที่ว่างสาธารณะในย่านพาณิชย์กรรมเมืองตรัง*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- รังสิมา กุลพัฒน์, จิตรมณี ตีอุดมจันทร์, และมาริส หิรัญดียะกุล. (2562). เมืองนครราชสีมา: การศึกษาเมืองเก่าผ่าน ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานและมรดกทางสถาปัตยกรรม. *วารสารหน้าจั่ว คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร*, (16), 1.
- สลิตทิพย์ รุ่งเรือง. (2554). *ที่ว่าง ที่สร้างให้เกิดความยั่งยืนทางสังคม: กรณีศึกษาความสัมพันธ์ของพื้นที่ว่าง และทาง ปฏิบัติการทางสังคม ของพื้นที่เมืองเก่าลำพูน ตำบลในเมืองจังหวัดลำพูน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- ศุภชัย ชัยจันทร์, และ ณรงพน ไส้ประกอบทรัพย์. (2559). แนวคิดสาธารณะของพื้นที่สาธารณะในเมือง. *วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 15(2), 74-82.
- สุพักตรา สุทธสุภา. (2540). พื้นที่เปิดโล่ง: องค์ประกอบในเมือง. *วารสารหน้าจั่ว คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร*, (15), 121-126.
- สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. (2560). *โครงการศึกษาแผนแม่บทจราจรและแผนแม่บทพัฒนาระบบขนส่ง สาธารณะ ในเขตนครราชสีมา*.
- อรุณ สติพงษ์สถาพร. (2562). *ทฤษฎีการพัฒนาระบบเมืองในมิติประชากร*. สืบค้นจาก <http://www.furd.in.th/cities/concepts/view/Rxoew7ZM012G/>
- Gehl, J. (2010). *เมืองของผู้คน*. (ศรีสุเมธ ฤทธิไพโรจน์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ลายเส้น พับลิชชิง. (ต้นฉบับปี 2559).